

Pražský groš Jana Lucemburského s atypickou literou „n“ nalezený u Boršova nad Vltavou (okr. České Budějovice)

JAN CIHLÁŘ – LUKÁŠ RICHTERA – JAN JOHN

ABSTRACT

A PRAGUE GROSCHEM OF JOHN OF LUXEMBOURG WITH AN ATYPICAL LETTER 'n' FOUND NEAR BORŠOV NAD VLTAVOU (ČESKÉ BUDĚJOVICE DISTRICT).

This contribution presents a Prague groschen of John of Luxembourg found in a field between the villages of Boršov nad Vltavou and Homole. The groschen corresponds to variant VI.35 according to the typology of K. Castelin; its atypical design of lower case letter n sets it apart as an interesting legend variant.

KEYWORDS

BOHEMIA, JOHN OF LUXEMBOURG, PRAGUE GROSCHEM, FIND, BORŠOV NAD VLTAVOU, LEGEND VARIANT, XRF ANALYSIS

DOI

10.47382/ns2025_12

Dne 26. 2. 2024 nalezl za pomoci detektoru kovů pan Zbyněk Kadlec pražský groš Jana Lucemburského. Mince byla nalezena na poli přibližně 400 metrů severně od Boršova nad Vltavou (k. ú. Boršov nad Vltavou, okr. České Budějovice) při místní komunikaci spojující Boršov s obcí Homole. Souřadnice místa nálezu jsou 48.929 N, 14.433 E (souřadnicový systém GPS, WGS84). Již na mapě I. vojenského mapování, jedné z nejstarších podrobných map tohoto území vytvořené ve 2. polovině 18. století, je v místech současné komunikace, poblíž které byla mince nalezena, rovněž zakreslena cesta. Dá se předpokládat, že komunikace vedla těmito místy i dříve. Jméno Boršov je poprvé zmiňováno roku 1261 jako predikát spojený se jménem Alberta (z Boršova), který byl majitelem vsi Boršov i nedalekého stejnojmenného, již koncem 13. století opuštěného hradu. Krátkodobé využití hradu v poslední čtvrtině 13. století potvrzuje i nález tří vídeňských feniků Rudolfa Habsburského (*John – Kovář 2020*). Někdy mezi roky 1286 až 1290 Albert z Boršova (psán tehdy již s přídomkem ze Stropnice) věnoval ves Boršov cisterciáckému klášteru ve Vyšším Brodě (*John – Kovář 2020, 128; Plaček 2001, 76*). Vzhledem k tomu, že na výše uvedeném místě byla nalezena pouze jediná mince, prezentovaný groš Jana Lucemburského, jedná se s největší pravděpodobností o ztrátovou minci. Můžeme pouze spekulovat, zda mince byla ztracena přímo poblíž místa nálezu. Pokud v těchto místech existovala komunikace již ve 14. století, pak by tomu tak skutečně mohlo být. Je však také možné, že mince byla majitelem ztracena jinde a na pole, kde byla nalezena, se dostala až druhotně v souvislosti s další lidskou činností. Groš byl nálezcem předán do Jihočeského muzea v Českých Budějovicích. Mince je rovněž evidována pod ID JL_126 v databázi mincí České numismatické společnosti, z.s. pobočky Pražské groše.¹

¹ <https://cnspg.cz/index.php?coinID=1877&action=showFull&section=100>

ČECHY, Jan Lucemburský. (1310–1346)

Mincovna: *Kutná Hora*, AR pražský groš, 1327–1340

Av.: královská koruna.

*IOHANNES PRIMVS

*DEI GRATIA REX BOEMIE

Rv.: český dvouocasý lev,

**GROSSI PRAGENSIS

Lit.: *Castelin 1960*, 152, var. VI.35; *Cihlár – Richtera 2013*, var. VI.35 – opisová varianta; rubní značka: *Hána 1998*, 16–17, typ 2.

1. 3,486 g, 28,7/29,6 mm²

Nalezený pražský groš Jana Lucemburského je poměrně dobře zachován s téměř kompletně čitelnými opisy včetně všech rozdělovacích znamének a má také poměrně dobře dochované obrazy koruny i lva. Podle typologie grošů Jana Lucemburského sestavené Karlem Castelinem (*Castelin 1960*) je možné tuto ražbu určit jako variantu VI.35.³ Zajímavostí je neobvyklé provedení minuskulní litery n ve jménu panovníka. Standardně je toto písmeno tvořeno silnějším svislým dříkem, na který plynule navazuje horní oblouk přecházející v druhý, poněkud tenčí svislý dřík, který se směrem dolů mírně zužuje a dole je zakončen patkou. V případě nalezeného groše je však tato litera tvořena pouze prvním svislým dříkem a horním obloukem, druhý svislý dřík chybí a v jeho místech je plný kroužek nepravidelně okrouhlého tvaru. Vznik takto atypicky provedené litery lze pravděpodobně vysvětlit, tak, že řezač želez při puncování opisů do lícni raznice použil poškozený punc pro minuskulní literu n s pravděpodobně vylomeným druhým svislým dříkem. Prázdný prostor po chybějícím dříku pak tvůrce raznice vyplnil tečkou, resp. plným kroužkem (obr. 1), který má obdobnou velikost jako perla na středové lilii koruny. Další méně obvyklou záležitostí je absence horizontálních příček u litery A ve jménu panovníka a u první litery A ve slově GRATIA, u druhé litery A v tomto slově je horizontální příčka přítomná. S tímto jevem (absencí horizontálních příček u písmene A) se celkem běžně setkáváme na groších Václava II. a poněkud vzácněji se s ním lze setkat i na groších Jana Lucemburského.⁴ Na rubní straně groše je mezi konci dvou pramenů ocasu lva patrná rubní značka. Její tvar připomíná číslici 9, mohlo by se tedy jednat o rubní značku *Hána (1998) 2 d*. S touto rubní značkou se však obvykleji setkáváme u mladších grošů z Castelinových skupin VII. a VIII. a jen vzácně se vyskytuje u grošů starších (*Castelin 1960*, 152–153; *Hána 1998*, 17). Nelze vyloučit, že rubní značka je ve skutečnosti některou z kruhových značek 2a–c, ke které byl druhotně (snad díky mírnému dvojrázu, jenž je na rubní straně patrný) připojen útvar imponující jako svislá část číslice 9. S jistotou tak lze konstatovat jen, že rubní značka je přítomná a je typu 2 (*Hána 1998*), bez jejího bližšího určení. Díky atypicky provedeným opisům na lícni straně, byť je to zčásti zřejmě zaviněno použitím vadného puncu písmene n s neobvyklou korekcí vzniklé vady, můžeme minci považovat za představitele nové opisové varianty pražského groše var. VI.35 (*Castelin 1960*; *Cihlár – Richtera 2013*).

2 Jedná se o výšku a šířku lícni strany.

3 Stejně značený má tato varianta i v revidované a doplněné typologii grošů Jana Lucemburského: *Cihlár – Richtera 2013*.

4 Více o některých varietách písma a opisů u grošů Jana Lucemburského *Richtera–Cihlár 2013*.

OBR. 1. Detail atypicky provedené litery n.

Vzhled na minci vyražených obrazů koruny a lva a stejně tak provedení opisů nedávají žádnou příčinu domnívat se, že by mohlo jít o falzum či napodobeninu. Rovněž metrologické parametry (hmotnost 3,486 g a rozměry střížku 28,7 × 29,6 mm) nevybočují z hodnot, se kterými se u grošů Jana Lucemburského setkáváme (*Richtera 2013*, 62; *Castelin 1960*, 150–159; *Smolík 1971*, 16). Provedena byla také XRF analýza. Touto nedestruktivní analýzou zjištěné zastoupení prvků na povrchu mince (tab. 1) prokazuje výraznou převahu stříbra (95,66 %), malou příměs mědi (2,90 %) a olova (0,68 %) a pouhé stopy železa a cínu. Ryzost pražských grošů Jana Lucemburského udává *Castelin (1960, 159, tab. 3)* v rozmezí 0,870–0,918, u dvou exemplářů ze skupiny VI. pak popisuje ryzost 0,880 a 0,904. *Smolík (1971, 16)* uvádí ryzost grošů Jana v rozmezí 0,880–0,930. Díky procesu bělení, kterému byly mincovní střížky pražských grošů podrobovány, je však ryzost na povrchu mince oproti celkové ryzosti zvýšená. K dalšímu navýšení ryzosti na povrchu mince může dojít i později například vlivem koroze, případně některými postupy čištění mince. Proto XRF analýzou zjištěná vysoká povrchová ryzost, stejně jako přítomnost ostatních uvedených prvků, nejsou nijak překvapující.

Tab. 1. – Výsledky XRF analýzy povrchu mince. Hodnoty obsahu vybraných prvků jsou v hmotnostních procentech, netučně je uvedena absolutní chyba měření.⁵

Ag [%]	Cu [%]	Pb [%]	Fe [%]	Sn [%]
95,66 0,28	2,90 0,06	0,68 0,02	0,46 0,05	0,27 0,12

Nalezený pražský groš Jana Lucemburského odpovídá variantě VI.35 (*Castelin 1960; Cihlár–Richtera 2013*). Zajímavá je atypicky provedená minuskulní litera n ve jménu panovníka, jejíž druhý svislý dřík je nahrazen plným kroužkem. Výskyt takovéto varianty litery n doposud nebyl zaznamenán. Další méně běžnou záležitostí v lícním opise je absence horizontálních příček u dvou liter A. Díky těmto anomáliím v lícních opisech můžeme naleznou minci považovat za zajímavou, dosud zřejmě nepopsanou, opisovou variantu. Ostatní provedení obrazů i opisů a také výsledky provedených materiálových analýz nedávají žádný důvod se domnívat, že by nalezená mince mohla být falzem případně dobovou napodobeninou.

Autorský podíl J. Cihláře na tomto příspěvku vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/11.I.c, 00023272).

⁵ Analýza byla provedena v lednu roku 2025 v laboratořích Archeologického ústavu FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích pomocí ručního XRF spektrometru Niton XL2 GOLDD s velkoplošným Silikon Drift Detektorem a rentgenovou lampou (45 kV/2W) se stříbrnou anodou, pomocí níž byla lící strana mince ozařována po dobu 20 sekund bez použití kolimátoru.

LITERATURA

- Castelin, K. 1960:** O chronologii pražských grošů Jana Lucemburského. Numismatický sborník 6, 129–167.
- Cihlář, J. – Richtera, L. 2013:** Nová revize Castelinovy tabulky pražských grošů Jana Lucemburského. Konference Peníze v proměnách času 9. Valtice, Czech Republic, 30th September–3rd October 2013. In: Štefan J. (ed.): Peníze v proměnách času 9 – Nové výsledky numismatických výzkumů. Ostrava, 30–31. [online]. [cit. 16.5.2025]. Dostupné z: <https://www.academia.edu/37943873>.
- Hána, J. 1998:** Rubní značky pražských grošů. Domažlice.
- John, J. – Kovář, D. 2020:** Vídeňské feniky z hradu u Boršova nad Vltavou. Numismatické listy 75, 122–133.
- Plaček, M. 2001:** Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí. Praha.
- Richtera, L. 2013:** Jednostranná ražba groše Václava IV. a její souvislost se zhoršující se kvalitou reliéfu pražských grošů. Folia Numismatica 27/1, s. 53–66.
- Richtera, L – Cihlář, J. 2013:** Dvě zajímavé opisové varianty pražských grošů Jana Lucemburského. Folia Numismatica 27/1, s. 89–97.
- Smolík, J. 1971:** Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha (reedice s doplňky K. Castelina a I. Pánka).

SUMMARY

JAN CIHLÁŘ – LUKÁŠ RICHTERA – JAN JOHN, A PRAGUE GROSCHEN OF JOHN OF LUXEMBOURG WITH AN ATYPICAL LETTER 'n' FOUND NEAR BORŠOV NAD VLTAVOU (ČESKÉ BUDĚJOVICE DISTRICT).

The paper presents a coin found in a field between the villages of Boršov nad Vltavou and Homole (territory of Boršov nad Vltavou, České Budějovice District). It is a Prague groschen of John of Luxembourg, variant VI.35 (*Castelin 1960; Cihlář – Richtera 2013*). Its interesting feature is the atypical design of the lower-case letter *n* in the ruler's name, where the second vertical stroke is replaced by a solid ring. Another uncommon detail in the obverse legend is the absence of horizontal bars in two of the letters *A*. Thanks to these anomalies in the obverse inscriptions, the coin can be considered an interesting and, so far, apparently undocumented legend variant.

An XRF analysis shows a high surface silver content (95.66%), which, however, is an expected result given the reported overall fineness of John of Luxembourg's groschen (around 90%) and the usual surface enrichment caused by blanching of the planchets.

English translation by J. Kysela

AUTOŘI

MUDr. Jan Cihlář

Česká numismatická společnost, z. s. pobočka Pražské groše
Arménská 1372/10, 101 00 Praha 10
e-mail: jacihlar@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6038-1226

doc. RNDr. Lukáš Richtera, Ph.D.

Numismatické oddělení, Moravské zemské muzeum
Zelný trh 6, 659 37 Brno
Irichtera@mzm.cz
ORCID: 0000-0002-8288-3999

PhDr. Jan John, Ph.D.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Archeologický ústav
Braníšovská 31a, 370 05 České Budějovice
e-mail: jjohn@jcu.cz